

پیامدهای اخروی گناهان از منظر قرآن کریم

خدیجه قاسم پور^۱

چکیده

براساس آموزه های وحیانی قرآن، خدا هم عادل است و هم حکیم؛ و چون خداوند عادل است باید معاد و حسابرسی باشد. زیرا دنیا ظرفیت جزای کافی اعمال را ندارد. همچنین طبق حکمت پروردگار، اگر قیامتی نباشد، اصل آفرینش انسان و جهان لغو و بیهوده است و این خلاف حکمت الهی است. کردار و اعمال انسان هم در نفس انسان اثر دارد و هم در روز قیامت، در اعمال انسان دارای اثر است. از جمله پیامدهای گناهان در آخرت، پوچ و احباط شدن اعمال نیک انسان، دوری از رحمت الهی، محرومیت از شفاعت شفاعتگران و پشیمانی را می توان نام برد. برای تدوین این مقاله ابتدا به روش کتابخانه ای به جمع آوری اطلاعات اقدام شده و سپس به روش توصیفی-تحلیلی نگارش آن انجام شده است.

کلیدواژه: معادپذیری، پیامدهای اخروی گناهان، گنهکاران.

مقدمه

از مسلمات دین، علم و تجربه است که کردار و رفتار انسان، خواه نیک و خواه بد، دارای پیامد در دنیا و آخرت است. معاد، میعادگاه الهی و روز رستاخیز و هنگام جزای اعمال انسان است.

^۱. طلبه سطح دو، حوزه کریمه اهل بیت سلام الله علیها.

هر عملی دارای عکس العمل است و باید توجه داشت که مکافات عمل هم در دنیا وجود دارد و هم در آخرت؛ با این تفاوت که در دنیا نسبت به آخرت بسیار کم‌رنگ تر است.

جهت آگاهی از پیامدهای اخروی گناهان باید به معاد و وجود رستاخیز اعتقاد داشت و سپس به پیامدهای گناهان (چه در دنیا و چه در آخرت) پرداخت. زیرا عدم باور به معاد که سومین اصل از اصول اعتقادی است، ضرورت آگاهی از پیامدهای اخروی گناهان را به دنبال ندارد. لذا در مقاله پیش رو ابتدا باید بایستگی معادپذیری را دانست و پس از آن به پیامدهای اخروی گناهان پرداخت.

علامه مجلسی (رحمة الله علیه) در مورد اعتقاد به معاد می نویسد: «اعتقاد به معاد جسمانی از ضروریات دین اسلام است و در قیامت، مکلفین را به جزای اعمال نیک و بدشان می رساند و اکثر آیات قرآن صریح این معانی آشکار هستند و قابل تأویل نیستند و آنچه در آیات و اخبار متواتر از احوال آخرت مثل حساب، میزان و به همه اینها باید اعتقاد داشت.»

لذا با باور به روز رستاخیز و معاد، این سوال مطرح می شود که در این روز عظیم، پیامدهای اخروی گناهان از منظر آیات قرآن کریم چیست؟

اهمیت مقاله پیش رو در این است که امت رسول خدا صلی الله علیه و اله با اقسام گناهان از کلام امیرالمومنین علیه السلام آشنا شده و آثار اخروی گناهان را بدانند و تلنگری باشد برای اجتناب از گناهان. همچنین باید دانست که اعمالی که انسان در دنیا انجام می دهد، در آخرت همان اعمال تجسم پیدا می کند و همنشین او خواهد بود.

پیشینه ی این تحقیق در مقاله ای از محمد رضایی مجیدپور طلبه حوزه علمیه یافت شد که در این مقاله آثار رفتارهای منفی بر خود شخص که در فرهنگ دین از آن به «گناه» تعبیر می شود، براساس آیات و روایات پرداخته شده است. همچنین کتابی با عنوان «آثار گناه» از آیت الله مجتبی تهرانی، انتشارات مصابیح الهدی نیز یافت شد که به آثار وضعی و قراردادی گناه و آثار فردی و

اجتماعی و اثر وضعی گناه بر ایمان می پردازد. لذا در این مقاله سعی بر آن شده که مسئله معاد باروری تبیین و سپس به پیامدهای اخروی گناهان پرداخته شود.

۱- بایستگی معاد باوری

۱-۱- معاد در عقل و فطرت

معاد در عقل و فطرت هر انسانی جایگاه قابل توجهی دارد، زیرا کیست که نخواهد بداند آینده انسان و جهان چه می شود؟ پایان عمر و تلاش ما به کجا می رسد؟ و هدف از زندگی چیست؟ در پاسخ گفته می شود آینده جهان و انسان و نتیجه کارها و تلاش او بسیار روش و امیدوارکننده و روح بخش است.^۱ همان گونه که قرآن می فرماید: «وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الْمُنْتَهَىٰ»^۲ و پایان راه همه، پروردگار توست.

براساس این آیه، خدا تکیه گاه هستی است و همه ی اسباب و علل به ذات پاک او بازمی گردد. انسان محدود می تواند جلوه ای از نام ها و صفات الهی را درک کند ولی قادر نیست به ذات نامحدود الهی احاطه یابد.^۳

۲-۱- دلایل وجود معاد

الف) عدل خدا: چون خداوند عادل است، باید معاد و حسابرسی باشد و اگر قیامت نباشد، به عدالت خدا ضرر می زند. همچنین در دنیا جزای کافی نیست، پس باید در سرای دیگر جزا و پاداش باشد. ب) حکمت خدا: اگر قیامتی نباشد، اصل آفرینش انسان و جهان لغو و بیهوده و خلاف حکمت الهی است.^۴

^۱ . قرائتی، معاد، ص ۶.

^۲ . نجم: ۴۲.

^۳ . رضایی اصفهانی، تفسیر قرآن مهر، ص ۲۶۶.

^۴ . قرائتی، معاد، ص ۹، ۲۴ و ۲۵، ۴۵.

۲- آثار اعمال انسان

کردار و گفتار و اعمال انسان دارای دو اثر است: یکی از آن دو اثر در نفس ما ایجاد می شود، یعنی اگر انسان اعمال صالح داشته باشد، نفس وی تأثیر نیکو می پذیرد. ولی وقتی که اعمالش بد باشد به حضيض حیوانیت سقوط می کند. اثر دوم، در روز قیامت اعمالمان به خودمان باز می گردد: «إِنَّمَا أَعْمَالُكُمْ رُدَّتْ إِلَيْكُمْ» و پس از مرگ هر کدام از اعمال به صورت حقیقی مجسم خواهند شد و در آن عالم با ما همنشینند.^۱

۳- عینیت عمل و جزا

طبیعی است که وقتی نوشیدن جرعه ای زهر علت مرگ انسان می شود، جای اشکال نیست که عللت با معلول تناسب ندارد و کسی نخواهد گفت یک لحظه اشتباه و نوشیدن اندکی زهر چرا با نتیجه عمل، که مرگ است تناسب ندارد. عمل و جزای آن نیز مثل نوشیدن زهر و مرگ است. علت تجسم اعمال از علت و معلول بالاتر است، زیرا بحث از عینیت است. یعنی عمل و جزا عین یکدیگرند.^۲

۴- اقسام گناهان از کلام امیرالمومنین علیه السلام

در نهج البلاغه امیرالمومنین علیه السلام می فرماید: «گناهان بر سه قسم هستند: «ذَنْبٌ مَغْفُورٌ وَ ذَنْبٌ يُرْجَى لِصَاحِبِهِ وَ ذَنْبٌ غَيْرُ مَغْفُورٍ»^{۱۳} - گناهانی که آمرزیده می شوند^۲ - گناهانی که برای صاحبش امید به آمرزش است^۳ - گناهانی که آمرزیده نمی شوند.

اما گناهانی که بخشیده شدنی است، آن است که در دنیا تلافی شده باشد. یعنی حد بر آن جاری گردیده است و خداوند، کریم تر از آن است که برای یک گناه دو مرتبه عقوبت کند. قسم دوم

۱. مظاهری، معاد در قرآن، ص ۹۶.

۲. همان، ص ۱۰۵.

۳. دستغیب، معاد، ص ۲۰۲ به نقل از کلینی، اصول کافی، ج ۲، ص ۲۰۲.

گناهانی است که امید بخشش دارد، گناهانی که در دنیا حدی بر آن جاری نشده (تلافی نشده) لیکن صاحبش توبه می کند.

قسم سوم گناهانی که آمرزیده شدنی نیست، مظلالم عباد بر یکدیگر است، اینها حق الناس است و خداوند از آن نخواهد گذشت. اگر شخصی پَر کاهی را از کسی به ظلم گرفته باشد، خداوند تلافی خواهد نمود.^۱

۵- پیامدهای اخروی گناهان از منظر قرآن کریم

۵-۱- عذاب قبر (فشار قبر)

عذاب قبر عقبه ایست بسیار دشوار که تصورش دنیا را بر انسان تنگ می کند. حضرت علی علیه السلام فرمود: «ای بندگان خدا بعد از مرگ برای کسی که آمرزیده نشود، شدیدتر از مرگ است (و آن عبارت است) از قبر و تنگی و تاریکی و غربت آن برحذر باشید. همانا قبر در هر روز می گوید: من خانه ی وحشتم، من خانه ی غربتم؛ و عمده ی عذاب قبر از عدم احتراز از بول و استخفاف به آن است و سخن چینی کردن و غیبت نمودن و دور شدن مرد است از اهل خود. و در روایتی از امام صادق علیه السلام مرویست که «هیچ مومنی نیست مگر اینکه از برای او فشار قبر است.»^۲

۵-۲- احباط و پوچ شدن اعمال نیک

الف) معنای لغوی حبط: «حبط» یعنی واماند، به جایی نرسید و ناامید شد.^۳ حبط العمل، یعنی بیهوده شدن کارهای اخروی که به قصد و توجه به خدا و وجه خدا انجام نداده اند. «حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ»^۴

^۱ . دستغیب، معاد، ص ۲۰۲.

^۲ . قمی، منازل الآخرة، ص ۳۳-۳۵.

^۳ . سیاح، فرهنگ بزرگ جامع نوین، ج ۱، ص ۳۱۲.

^۴ . بقره: ۲۱۷.

یعنی شخص گنهکار دوست دارد (افراد یاد شده را) فدا کند، آن گاه این فدا کردن (فدیه) او را از عذاب آخرت نجات دهد.^۱

۶- دیگر پیامدهای اخروی گناهان با استناد به آیات

از آنجایی که عواقب و آثار سوء گناهان در آخرت براساس آیات متعددی از قرآن زیاد است که در این مقاله نمی توان تمامی آنها را ذکر کرد، به برخی دیگر از پیامدهای اخروی گناهان به صورت تیتروار همراه با استناد به آیه می پردازیم.

۱- مجرمان و تبهکاران، محروم از هرگونه بشارت و خیری در قیامت^۲

۲- گناهان، مانع تقرب انسان به درگاه خدا در قیامت^۳

«وَمَا يَكْذِبُ بِهِ إِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ آيَاتُنَا قَالَ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ كَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَحْجُوبُونَ»^۴

و جز هر تجاوزپیشه گناهکار، آن را به دروغ نمی گیرد (همان کسی که) چون آیات ما بر او خوانده شود می گوید (اینها) افسانه های پیشینیان است. این چنین نیست که می گویند، بلکه گناهی که همواره مرتکب شده اند، بر دل هایشان جرک و زنگار بسته است.

۳- گناه موجب روسیاهی در قیامت

«وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ جَزَاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ مَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ كَأَنَّمَا أُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ قِطْعًا مِنَ اللَّيْلِ مُظْلِمًا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ»^۵

۱. طبرسی، جوامع الجامع، ج ۶، ص ۴۲۵.

۲. هاشمی رفسنجانی، فرهنگ قرآن، ج ۲۴، ص ۴۸۲.

۳. هاشمی رفسنجانی، فرهنگ قرآن، ج ۲۴، ص ۴۸۰.

۴. مطفیفین: ۱۲-۱۵.

۵. یونس: ۲۷.

کسانی که مرتکب بدی ها شدند، کیفر هر بدی همان بدی است و خواری آنان را فرا می گیرد.
برای آنان از (عذاب) خدا هیچ نگهدارنده ای نخواهد بود.

نتیجه گیری

توجه و اندیشیدن به پیامدهای اخروی گناهان و تلاش برای اجتناب از گناهان، زمانی معنا پیدا می کند که سومین اصل از اصول اعتقادی دین اسلام یعنی معاد را پذیرفت.

همچنین دانستن این که برخی از گناهان که در دنیا انجام می شود و امیدی به بخشش آن در دنیا وجود ندارد، پیامدها و اثراتی در آخرت دارند که آشنایی با پیامدهای آن در آخرت ضرورت دارد.

از جمله پیامدهای اخروی گناهان، احباط و پوچ شدن اعمال نیک انسان، محرومیت از شفاعت شفاعتگران در قیامت، دور شدن از رحمت الهی، فدا کردن فرزندان و عزیزترین افراد در برابر عذاب آخرت، محرومیت از محبت الهی در آخرت، عذاب دوزخ، پشیمانی و حسابرسی دقیق است.

در نتیجه اندیشیدن در این پیامدها برای هر انسان ضرورت دارد تا خود را از گناهان حفظ کرده تا به عافیت و سعادت حقیقی برسد.

فهرست منابع

* قرآن کریم

* نهج البلاغه: ترجمه کاسب عزیزالله

۱. پسندیده، عباس، الگوی اسلامی شادکامی با رویکرد روان شناسی مثبت گرا؛ اخلاق و روان شناسی، قم: دارالحديث، ۱۳۹۲.
۲. پورسیف، عباس، خلاصه تفاسیر قرآن مجید؛ المیزان و نمونه، چ ۲، قم: شاهد، ۱۳۸۲.
۳. دستغیب، عبدالحسین، معاد، تهران: کتاب، ۱۳۶۲.
۴. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات الفاظ قرآن، ترجمه غلامرضا خسروی حسینی، تهران: مکتبه المرتضویه، ۱۳۸۳.
۵. رضایی اصفهانی، محمدعلی، تفسیر قرآن مهر، ویراستار محمدجواد شریفی و خانم انصاری، قم: عصر ظهور، ۱۳۸۹.
۶. رضایی و دیگران، محمدعلی، تفسیر قرآن مهر، بیجا: دارالعلم، بیتا.
۷. سیاح، احمد، فرهنگ بزرگ جامع نوین؛ ترجمه المنجد، چ ۹، قم: اسلامی، ۱۳۹۰.
۸. شجاعی، محمد، معاد یا بازگشت به سوی خدا، تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۸۲.
۹. طباطبایی نسب، سیدمحمدرضا، تفسیر نفیس، ویراستار مهدی ابوطالبی یزدی، چ ۱۹، قم: موسسه فرهنگی نورالائمه (ع)، بیتا.
۱۰. طباطبایی، سیدمحمدحسین، تفسیرالمیزان، ترجمه سیدمحمدباقر موسوی همدانی، چ ۵، قم: جامعه مدرسین، ۱۳۷۴.
۱۱. طبرسی، فضل بن حسن، تفسیر جوامع الجامع، ترجمه علی عبدالحمیدی، اکبر غفوری، احمد امیری شادمهری، مشهد: آستان قدس رضوی، ۱۳۷۵.

۱۲. فیض کاشانی، محمدبن مرتضی، علم الیقین فی اصول الدین، تحقیق محسن بیدارفر، قم: بیدار، ۱۳۷۷.

۱۳. قرائتی، محسن، معاد، چ ۳، قم: جامعه مدرسین، ۱۳۶۴.

۱۴. قمی، عباس، منازل الآخره، تحقیق سیدمهدی شمس الدین، قم: دارالفکر، ۱۳۷۶.

۱۵. مظاهری، حسین، معاد در قرآن، قم: شفق، ۱۳۶۴.

۱۶. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۸۶.

۱۷. هاشمی رفسنجانی و دیگران، اکبر، فرهنگ قرآن، قم: بوستان کتاب، ۱۳۷۹.